

identiteta bačkih Hrvata (str. 301-318) Josip Ivanović: materinski jezik, nacionalna književnost, nacionalna povijest, nacionalna glazbena i likovna kultura te njegovanje kulturne tradicije bačkih Hrvata. Jedan dio tih zadaća objavom ovoga vrijednoga Zbornika je ostvaren, a sve maloprije spomenute segmente trebalo bi usporedo i istodobno ostvarivati i razvijati od strane svih hrvatskih institucija do mjesnih kulturnih udruga i pojedinaca. Međutim, ne smije se dopustiti njihovo djelovanje samo u području folklor, nego trebaju djelovati i u drugim područjima kulture, kako bi pridonijele stvaranju i održavanju cjelovitog hrvatskog identiteta. Pri tome treba uvažavati činjenicu da je bogatstvo hrvatskog kulturnog identiteta njegova različitost, a ne, kako to neki smatraju, istobitnost.

Na temelju rečenog, Zbornik *Identitet bačkih Hrvata* zaslužuje sve pohvale, a zbog svoje obuhvatnosti i obradenosti svih aspekata koji čine identitet bačkih Hrvata, dobro bi bilo da dospije do što većeg broja pripadnika hrvatske zajednice i drugih zainteresiranih za ovu tematiku.

Zvonimir Pelajić

Đorđe Bubalo, Katarina Mitrović, Radmila Radić, *Jurisdikcija Katoličke crkve u Sremu*, Službeni glasnik, Beograd, 2010., 348 str.

Knjiga *Jurisdikcija Katoličke crkve u Sremu* jedna je od rijetkih na ovim prostorima napisana od strane srbijanskih povjesničara koja se odnosi na mjesnu Katoličku crkvu, na jednu biskupiju

Rimokatoličke crkve u dijaspori danas, u Srijemu. Povod nastanka ovog djela bio je događaj od 18. lipnja 2008., kada je papa Benedikt XVI. uspostavio Srijemsku biskupiju na teritoriju istočnog Srijema, koji se nalazi u sastavu Autonomne Pokrajine Vojvodine, odnosno Republike Srbije. Knjiga tematizira povijest Crkve, točnije u osnovnim crtama prati razvoj kršćanstva, odnosno crkvene organizacije s aspekta kanonskog prava Zapadne crkve, ali i kroz različite povijesne okolnosti od antičkog razdoblja do današnjeg dana. Sam izdavač je djelo uvrstio u svoju biblioteku *Društvo i nauka*, kao *Filozofsko-teološku ediciju*. Podijeljena je u četiri poglavlja kojima prethodi uvod, u kojemu se ukratko navodi glavna tema – jurisdikcija pitanja Katoličke crkve promatrana u kontekstu raznih političkih interesa i povijesnih mijena.

U prvom poglavlju *Antika i Srednji vek*, koristeći zemljopisne i kronološke parametre, autor Đorđe Bubalo iznosi ukratko povijest Srijema od I. stolje-

ća prije do XVI. stoljeća poslije Krista, to jest od rimskog do turskog osvajanja ovoga teritorija. U njemu je prikazan državno-pravni položaj ovih krajeva, od vremena kada je Srijem ulazio u sastav rimske provincije *Pannonie Secundae* i kada je Sirmium (danas Srijemska Mitrovica) bio jedna od slavni prijestolnica carstva, kroz burno razdoblje seobe naroda, kada Srijemom tijekom V. stoljeća najprije vladaju Huni, pa Ostrogoti i Gepidi, da bi nakratko u VI. stoljeću svoju vlast kao nasljednik Rima uspostavio Bizant, a zatim godine 582. najezda Avara prekinula njegovu vlast. Koncem I. milenija ovim podnebljem nakratko su vladali i Franci, Bugari, ponovno Bizant da bi se u drugoj polovici XI. stoljeća i kroz sljedećih nekoliko stoljeća ustalila vlast Ugarske. Usporedo, autor prati i najznačajnija zbivanja u razvoju kršćanstva i crkvene organizacije. Najprije se podsjeća na razdoblje progona kršćana koncem III. i početkom IV. stoljeća kada je Sirmium imao i biskupa i kada su svojim životima za Krista posvjedočili sveti: Irenej, Dimitrije, Anastazija. Ukazuje se i na to da je u IV. stoljeću Srijem postao i poprištem borbe pravovjernih biskupa i heretika – Arijanaca. Važan moment bio je i uspostavljanje Panonske arhiepiskopije 869.-870., kada je njen poglavar postao sveti Metod. Također važan događaj zbio se 1229. kada je papa Grgur IX. utemeljio Srijemsku biskupiju kao dio Kalačko-bačke nadbiskupije sa sjedištem u benediktinskom samostanu u Banoštoru. Glede toga treba naglasiti da je dio Srijema koji danas uglavnom pripada Republici Hrvatskoj bio u to vrijeme pod jurisdikcijom Pečuške biskupije.

Drugo poglavlje knjige *Rano moderno doba* koje je napisala Katarina

Mitrović obuhvaća razdoblje od XVI. do druge polovice XVIII. stoljeća. To je razdoblje turske vladavine i austro-turskih ratova. Najprije je pod osmanlijskom vlašću Srijem bio organiziran kao sandžak, pa je tada bilo teško organizirati pastoralnu skrb za mali broj preostalih katolika. U početku su uglavnom dušobrižničke poslove obavljali franjevci Bosne Srebrene, a kasnije sve više beogradski, odnosno smederevski biskupi ili njihovi zastupnici koji su povremeno dolazili i u sukob s fratrima. Bečki dvor je kroz ovo razdoblje uz papinsku dozvolu postavljao i srijemske biskupe, ali oni su to bili samo titularno, nisu rezidirali u Srijemu, jer su ih Osmanlijske vlasti smatrale uhodama. Značajne ličnosti iz ovog razdoblja, koje se spominju kao beogradski biskupi, bili su Petar Katić, Matija Benlić, Albert Renđić, Petar Mazareki, Luka Natalis i srijemski biskup Ladislav Kis Szerenyi. Ovo razdoblje završava breveom pape Klementa XIV. koji je 9. srpnja 1773. ujedinió Bosansko-đakovačku i Srijemsku biskupiju.

Treće poglavlje nosi naziv *XIX i XX vek*, a napisala ga je Radmila Radić. Iznesene su brojne povijesne činjenice, napose ratovi, diplomacija, promjena granica i stvaranje novih država na ovom podneblju, koje su utjecale na crkvene prilike u Srijemu od prvog Đakovačkog i Srijemskog biskupa Matije Franje Krtice, pa sve do posljednjeg dr. Marina Srakića. Važni događaji u ova dva stoljeća su bili revolucija 1848.-49. u Habsburškoj Monarhiji, zatim ukidanje Vojne Krajine 1881. i priključenje Srijema 1881.-86. Trojednoj Kraljevini, djelovanje biskupa Josipa Jurja Strossmayera u razdoblju 1849.-1905., sklapanje konkordata između Kraljevine

Srbije i Vatikana 1914., stvaranje Kraljevine SHS 1918., razdoblje Drugoga svjetskog rata, kao i razdoblje komunističke Jugoslavije i njen raspad 1991. te, na koncu, uspostavljanje Srijemskog vikarijata 1999. Ovo poglavlje završava konstatacijom o obnovi samostalne Srijemske biskupije 2008. koje je i poslužilo kao povod za nastanak knjige.

Autor četvrtog poglavlja je ponovno Đorđe Bubalo, a nosi naslov *Epilog Sremska biskupija pod Beogradom ili Đakovom?* U njemu se rezimira povijest crkvene organizacije Rimokatoličke crkve u Srijemu kroz povijest, te ista postavlja u problematiku sadašnjeg trenutka – analizirajući navedeno, na koncu se pokušava, uz navođenje argumenata, dati i rješenje jurisdikcijskog statusa Srijemske biskupije iz rakursa očekivanja države Srbije. Bit je njegova problema sadržana u tome što je ponovnom uspostavom Srijemske biskupije 18. lipnja 2008. od strane Svete Stolicе, biskupija došla u specifičan položaj: naime, ona je ušla u sastav nove crkvene pokrajine, koju čini zajedno s uspostavljenom Đakovačko-osječkom nadbiskupijom i Požeškom biskupijom, čije je sjedište u Hrvatskoj, u Đakovu, a istodobno je srijemski biskup Đuro Gašparović i član Međunarodne biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda, koja obuhvaća prostore Srbije, Makedonije i Crne Gore. Prijedlog autora knjige je da obnovljena Srijemska biskupija postane dio crkvene pokrajine u Srbiji nad kojom jurisdikciju ima Beogradska nadbiskupija. Vjerojatno zbog navedenoga prijedloga, ovo četvrto poglavlje je prevedeno na engleski (prijevod Sanje Korićanac), a zatim i na talijanski (prijevod Divne Lalević).

U završnom dijelu knjige nalaze se brojni prilozi: najprije četiri papinska dokumenta u svezi sa Srijemskom biskupijom na latinskom jeziku: Pismo pape Grgura IX. kalačkom nadbiskupu o dozvoli za osnivanje Srijemske biskupije iz siječnja 1229.; Pismo pape Grgura IX. papskom kapelanu Egidiju u vezi s pripajanjem novoj biskupiji, oblasti u Onostranom Srijemu iz ožujka 1229.; Pismo pape Grgura IX. kalačkom nadbiskupu o sukobu između srijemskog biskupa i srijemskog arhidakona oko jurisdikcije iz travnja 1232; i Breve pape Klementa XIV. kojim je izvršeno kanonsko ujedinjenje biskupija Bosanske i Srijemske od 9. srpnja 1773. Nakon toga slijede popisi vrlo bogate bibliografije, zatim povijesnih karata i same karte, njih 21, važnijih kratica i na koncu registar osobnih i zemljopisnih imena.

Pišući ovo djelo autori su pokazali veliku erudiciju, poznavanje metodologije pisanja znanstvenih radova iz povijesti, smisao za naraciju, visok, ali razumljiv stil pisanja, kao i poznavanje mnogih povijesnih činjenica relevantnih za ovu temu. Pa ipak, cilj pisanja ovog djela u mnogočemu je određen stavovima srpske historiografije u pogledu teritorija Srijema i poželjnog položaja Katoličke crkve na ovim prostorima. Argumenti koje pisci iznose često su potkrijepljeni literaturom i izvorima različite provenijencije. Sigurno je da je razlog pisanja knjige bio stav i pragmatičnost politike koju danas država Srbija preko Ministarstva vera zauzima i provodi prema mjesnoj crkvi u Srijemu, nakon obnove samostalne Srijemske biskupije 2008. Treba također reći da autori nude jedno realno i po mnogima logično rješenje koje je često u skladu s

dosadašnjom politikom Vatikana u sličnim situacijama – radi se o tome da obnovljena Srijemska biskupija treba biti dio crkvene pokrajine na tlu Srbije, dio biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda, odnosno, u kanonskom smislu, biti podložna Beogradskoj nadbiskupiji, što je u pojedinim povijesnim okolnostima donekle i bila (npr. u vrijeme osmanlijske vladavine ovim prostorom). Isto tako, glede predloženoga rješenja valja ponovno ukazati na povijesno nasljeđe u posljednja dva i pol stoljeća kao i na ukupne srpsko-hrvatske političke i državno-pravne odnose, koji su često bili bremeniti problemima i nespornostima. Oni, naime, snažno govore u prilog tome da se konačno rješenje ovoga problema odgodi na neko vrijeme.

Na koncu, navest ćemo kako autori odbacuju i osporavaju argumentaciju same biskupije u korist njihova supostojanja uz Đakovo kao metropolitanskoga središta – zbog tijesnih veza u novijoj povijesti, zatim financijske pomoći, postojanja Teološkoga fakulteta i Bogoslovnoga sjemeništa u Đakovu koje najčešće pohađaju i svećenički kandidati iz Srijema, kao i pripadnost hrvatskom narodu većeg dijela klera i vjernika na teritoriju katoličke Srijemske biskupije. Istina, prema mom skromnom mišljenju, možda se okolnosti vremenom i promijene (npr. kada Teološki fakultet u Subotici proradi, ako ojača sama Katolička crkva u Srbiji ili se srpsko-hrvatski odnosi u cjelini poprave), pa predloženo rješenje o jurisdikciji Srijemske biskupije Beogradskoj nadbiskupiji bude i prihvatljivo. Ali, mislim također, kako je glede konačnog rješenja ovoga pitanja, veoma važan cijeli niz nepoznanica, kao što su tzv. tajna diplomacija, zatim utjecaj

današnjih velikih sila, proces globalizacije, pitanja kako će izgledati granice u jugoistočnoj Europi, hoće li ih uopće biti, hoće li se status ovoga dijela svijeta, kao uostalom i cijeloga, određivati u slobodnozidarskim ložama, na sastancima Bilderberg grupe, Rimskog kluba ili možda nekog još strašnijeg konspirativnog društva? Dakle, kako mi se čini, bit pitanja ipak ostaje otvorena i dalje: Srijemska biskupija pod Beogradom ili Đakovom?

Dominik Deman

Ivan Stražemanac, *Povijest franjevačke provincije Bosne Srebrene*, preveo i priredio Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2010., 222 str.

Riječ je o drugome, dopunjenome i ispravljenome, izdanju prijevoda na hrvatski vrijednoga historiografskog djela, osobito značajnoga za mjesnu povijest Reda manje braće (lat. *Ordo fratrum minorum*, OFM) i Hrvata u Bosni, Hrvatskoj i Ugarskoj. Objavljeno je u kulturnom središtu Slavonije, u Osijeku, u povodu obilježavanja 800 godina od osnutka Reda i 700 godina djelovanja franjevaca u hrvatskim područjima. Prvo, pak, izdanje Stražemančeve povijesti Bosne Srebrene, također u prijevodu Stjepana Sršana, objavljeno je 1993. u nakladi Matice hrvatske u Zagrebu, u prestižnoj Biblioteci Latina et Graeca.

Autor prve povijesti bosanske franjevačke redodržave, koja bila od presudne važnosti za opstojnost Hrvata u nekoliko povijesnih razdoblja i na nekoliko teritorija, pa i u Bačkoj i u Srijemu, Ivan Strežemanac bio je franjevački redovnik. Rođen je u Slavoniji uz potok